

Ajalooline ja ühiskondlik taust. Realismi üldiseloostus

Rääkides kunstiajaloo sõnast „realism“, tuleb rõhutada selle kahte erinevat tähendust: 1) realism kui kunstisuund – sellest räägib järgnev peatükk, 2) realism kui maailma tõepärase kujutamise meetod, mida on kasutatud läbi aegade, esiaja koopamaalidest alates.

Realism kui kunstisuund hõlmab umbkaudu **19. sajandi kolmanda veerandi**. Realism hakkas kujunema Prantsusmaal juba romantismi kõrval. Realismi ja romantismi vahel pole nii suurt vastuolu kui romantismi ja klassitsismi vahel ja mõnikord – näiteks maastikumaalis – võib olla raske määratleda, kumma suunaga on tegemist. Põhimõtteliselt realism siiski erineb romantismist: realistid kujutasid oma kaasaega, oma ümbrust. Realismi pooldajad nõudsid, et kunstnik peab maailma kujutama objektiivselt ja ilustamata, esiplaanile tuli seada tõde. Realistide arvates pidi kunstnik maalima seda, mida ta näeb, mitte seda, mida ta tahaks näha. Niisuguse lähenemisega protestiti ka akadeemilise kunsti vastu, mis oma jäikade reeglite ja etteantud ilukaanonitega hakkas tasapisi kunsti arengut pidurdama. Realismist lähtuvad kunstnikud tundsid huvi lihtrahva ja argielu vastu, vahel rõhutasid nad ka negatiivset, inetut. Realistlik kunst ongi sageli puudusi paljastav ja ümbritseva suhtes kriitiline.

Miks pöördusid kunstnikud romantismi ilu ja salapära juurest karmi tegelikkuse poole? Muude tegurite kõrval tuleb siin arvestada ka realismiperioodi ajaloolist ning ühiskondlikku tausta – seoses tööstuse ja tehnika tormilise arengu ning linnade kiire kasvuga 19. sajandi Euroopas teravnesid sotsiaalprobleemid ja süvenesid lõhed ühiskonnas. Kujunesid uued, vastandlikud sotsiaalsed klassid – kodanlus ja proletariaat. Viimane võitles üha jõulisemalt oma õiguste eest, lähtudes Marxi ja Engelsi teooriast, kasvas organiseeritud tööliikumine ning hoogsalt levisid sotsialistlikud ideed, mis lubasid paremat ja õiglasemat ühiskonda. Kunstnikud ei saanud jätta vastuolusid ja probleeme märkamata, tõde edasi andes loodeti maailma paremaks muuta.

Väljamõeldud süžeede kasutamise asemel hakkasid ümbritsevat tegelikkust kujutama ka kirjanikud. Kuna nad juhtisid oma loomingu tähelepanu ühiskonna puudustele ja pahedele ning tegid seda sageli eriti teravas vormis, kasutatakse kirjanduses terminit **kriitiline realism**. Halastamatu täpsuse ja tõetruudusega kirjeldas oma kaasaega prantsuse kirjanik Honoré de Balzac. Maailmakirjanduse suurkujude

